

Knud Lyne Rahbek: *Camill og Constance*

Handlingsreferat af romanen

Romanen foregår i Frankrig i årene omkring Den franske Revolution (1789-1799).

I 1763 flytter adelsmanden Armand Gaston de Pondormy ind på slægtens gamle gård i nærheden af Paris. Han får to børn, drengen Victor og pigen Constance, og da børnenes mor dør tidligt, står faren alene tilbage med opdragelsen. Pondormy er venner med den lokale sognepræst, Augustin, som netop har overtaget opdragelsen af sin afdøde brors to sønner, Camill og Maximin. Pondormy og Augustin vælger, trods standsforskellen imellem de to familier, at opdrage og undervise de fire børn sammen. Børnene vokser op i nært venskab i et enevældigt regeret Frankrig, hvor de revolutionære strømninger efterhånden begynder at gribe om sig. Som de nærmer sig ungdommen udvikler venskabet mellem Camill og Constance sig til gensidig forelskelse, men udsigterne til giftermål er svære pga. den sociale ulighed imellem dem.

Da Den franske Revolution bryder ud, træder den sociale og politiske forskel mellem de fire børn pludselig frem: Adels sønnen Victor er kongetro og melder sig som livgardist og forsvarer af det franske monarki, hvorimod præstesønnerne, Camill og Maximin jubler over samfundsomvæltningerne, de moderne menneskerettighedsideal og underklassens krav om frihed. Maximin er den mest radikale af de to præstesønner, og han træder frem som revolutionær forkæmper blandt de bevæbnede folkemasser. Camill står mere splittet i sagen og vælger at deltage i den organiserede borgervæbning, som senere blev Nationalgarden. Camill

I revolutionens begyndelse finder en række vigtige begivenheder sted; dels kvindetoget til Versailles, hvor kvinder fra Paris under mangel på brød i byen, drager til kongeslottet Versailles og kræver at kongen bringes til det oprørte Paris i oktober 1789, dels Stormen på Bastillen, hvor parisiske oprørere styrter det befæstede fængsel Bastillen i Paris d. 14. juli 1789.

I dette uddrag følger vi de fire unge under disse kamphandlinger i og omkring Paris.

Romanuddrag

(...)

Om morgenen den femte oktober udbrød det uvejr, det parisiske barometer flere dage havde truet med. Brødmangelen – den være nu tilfældig, eller foranstaltet, lige meget af hvilket parti – gik den dag så vidt, at af de store kvindeskarer, der fra om morgenen klokken fire belagde bagernes døre, mangfoldige måtte med uforrettet sag gå tilbage, da mange bagere – enten af mangel på mel, eller – som man påstod – underkøbte af faktionshøvdingerne, den nat ikke havde bagt. Blandt disse hungrende mistrøstige skarer henkastedes nu forskellige steder på engang den tanke, at gå til kommunehuset, og æske¹ brød, og hvis de ikke der blev hjulpede, da at søge lige til Versailles til Nationalforsamlingen og Kongen, at klage dem sin nød. Begærligt greb kvinderne dette forslag, og søgte nu at forstærke² dem alle af deres køn, hvem de enten mødte på gaden, eller i husene kunne få fat på. ”Der blev – således beskriver lunefuldt Camill Desmoulins³ dette optog – nu en kvindepresning, ligesom man presser matroser i London: den stærke kokketøs, den pyntede stadsdukke, den bly ungmø, alle må med, og hjælpe at forøge klyngen. Den gamle bedesøster⁴, der ved dagbrækningen⁵ vil gå i Messe, ser sig nu første gang bortført, og klager over vold. Medens

¹ At æske: at tilskynde eller opfordre til noget.

² Forstærke: her i betydningen at forøge antallet af og øge deres fysiske styrke.

³ Camille Desmoulin (1760-94): fransk oprører, der bl.a. udgav bl.a. revolutionstidsskriftet *Revolutions de France et de Brabant* (1789-91)

⁴ Bedesøster: nonne

⁵ Dagbrækning: daggry

ungmøen trøster sig ved, at hun nu endelig engang, uden at være under opsyn af en moder eller duegna⁶, finder lejlighed at komme til Versailles.”

Lidet frygtelig ville imidlertid denne hærske, hvoraf så mange fulgte blot af tvang, og de allerfleste uden ret selv at vide, hvortil eller hvorhen, uden tvivl i sig selv have været, havde den ikke haft hemmelige lederinder, eller måske endog ledere. Thi man har bestandig påstået, at man blandt kvindehæren fandt mangfoldige forklædte mandfolk, der syntes at være det heles visere. Også ville man blandt disse have genkendt Maximin, hvis smækre⁷ vækst, og unge udseende lettede ham en sådan forklædning; og der rigtig nok næste Morgen, skønt ikke i kvindeklæder – da han i så fald vel hos Lecointre, Bazire, eller en anden af sine jacobinske⁸ venner i Versailles havde kastet sin forklædning, nu den ikke var mere nødvendig – blev fundet i spidsen for livgardisternes blodtørstige forfølgere, uden at man ellers kunde gøre rede for, når, og hvorledes han var kommen derud; ligesom han og den hele dag, til stor forundring for dem, der var vante til at finde ham allevegne på færde, ingensteds var set i Paris, hvor der dog måtte været nok for ham at tage vare. Man tror imidlertid ikke, at Maximin, hvorvidt nu hans deltagelse i disse blodscener gik eller ikke, var et vitterligt redskab for nogen faktion⁹, indlemmet i nogen hemmelighed, eller i nogens hyre; nej! i det mindste troede han sig selv at handle aldeles fri og selvstændig. Forbitrelse mod Maria Antoinette¹⁰, hvem han med halve Frankerig anså for kontrarevolutionens¹¹ sjæl, for frihedens og fødelandets farligste og svorneste fjende, mod livgardisterne, der i hans øjne var hendes erklærede våbendragere, nationens og revolutionens åbenbare avindsmænd¹², var ene det, der drev, og væbnede ham. Med at forfølge og forjage, vel endog at udrydde disse, troede han, at bringe ikke blot fædrelandet, men og menneskeheden, et vigtigt og velbehageligt offer; at det var et blodoffer, kunne for ham ingen betænkelighed være, da det var hans faste overbevisning, at frihedens hellige træ måtte vædes med blod, for at trives. Ligesom Victor var fanatiker for konge og trone, uden i mindste måde at være medskyldig i hofpartiets blodråd, som han afskyede, således var Maximin sværmer for den modsatte side, men med lige vederstyggelighed for Orlean's og for hoffets bestikkelser. Begge var – som mange tusinde med dem – uvitterlige redskaber i usynlige hænder til planer, hvorom de ikke selv havde allermindste formodning. Anderledes var Camill. Hans nøje venskabs forbindelse med Renou¹³, der ved videnskabelige og venskabelige bånd var forenet med Bailly, med Dussault, med Pastoret, med André Chenier¹⁴, og så mange af de lyse og herlige hoveder, som i revolutionens første dage var dens ledere. Den tillid, adskillige af disse, dels i hine kampens dage, dels siden i forretninger, over hans uegennyttige og utrættede arbejdsomhed, havde fattet til ham, og som daglig forøgedes. Hans umiskendelige ikke mindre varme og rene end sindige og menneskekærlige patriotisme¹⁵ åbnede ham mere og mere adgang til deres fortrolighed, og gav

⁶ Duegna = duenna: ældre dame, der fører opsyn med yngre kvinder, anstandsdame, beskytter

⁷ Smækker: slank og smidig

⁸ Jacobinerne var en politisk radikal gruppe, som spillede en meget væsentlig rolle under Den franske Revolution. Der var flere politiske grupperinger blandt de revolutionære franskmænd under revolutionen, men fra 1793-1794 havde Jacobinerne nærmest enehærdømmet i den franske republik. Denne periode er senere blevet kaldt ”Rædselsregimet”, fordi mange modstandere blev henrettet ved guillotinen.

⁹ Faction = fraktion: fløj eller gruppering indenfor et politisk parti

¹⁰ Marie-Antoinette (1755-1793): Frankrigs dronning, som blev henrettet af revolutionære oprørere under revolutionen

¹¹ Contrarevolution: imod revolutionen

¹² Avindsmænd: person, der bærer nag til eller hader sin fjende

¹³ Renou: ungdomsven af Camill

¹⁴ Jean-Sylvain Bailly: fransk astronom og en af de ledende skikkelser i den tidlige del af Den franske Revolution. Han blev guillotineret i 1793. Jean Joseph Dussault: fransk kritiker, journalist og bibliotekar, som ivrigt deltog i den politiske debat under Den franske Revolution. André Chenier: fransk adelig digter. Inspireret af Den franske Revolution nedsatte Chenier sig i Paris som politisk forfatter, hvor han efterhånden lagde sig ud med de mest radikale revolutionære grupper, Jacobinerne. Han blev guillotineret tre dage før ”Rædselsregimet” faldt i 1794.

¹⁵ Patriotisme = patriotisme: loyalitet og stolthed overfor fædrelandet

ham lejlighed til, ofte at høre dem rådslå indbyrdes om fædrelandets farer og frelse. Ofte hørte han dem grue for den dobbelte afgrund, de havde at vandre imellem. Da anarkiets malstrøm truede på den ene, og despotismens¹⁶ svælg på den anden. Dannet i denne skole kunne han ikke andet, end med lige afsky betragte pøbelens uordener og grusomheder i Paris, og hofsammensværgelsens afsindigheder og blodråd i Versailles. Med afsky så han da og hint kvindetog, efter at have i selve staden begået mangfoldige voldsomheder og udåd, henimod middag give sig på vejen til Versailles. Med fordoblet afsky og rædsel hørte han stormklokkerne endnu efter kvindernes afgang vedblive at kalde borgerne til våben, og især de franske gardister, eller som de nu kaldtes, de lønnede centralkompagnier, trække i væbnede op på grevepladsen, for at tvinge Fayette¹⁷ at føre dem til Versailles, at de der kunne tage deres pladser igen hos kongen, og hævne dem og nationen på livgarden. Da imidlertid larmtrommen vedblev at kalde samtlige nationalgardister sammen, begav også Camill sig i våben til sit kompagni, og da nu Fayette overmandet af mængdens trusler ikke længere kunne undslå sig for at bryde op med denne hær, da kommunerådet endelig måtte give ham tilladelse at efterkomme mængdens vilje, da orden nu lød til afmarch. Med hvor tungt et hjerte gav ikke Camill med tusinde andre sig på denne frygtelige vandring, som de ikke vovede at undslå dem for, da det endnu syntes det sidste og eneste håb, at Fayette måske ved deres bistand, når de først var ude ud af Paris, kunne få nogen mere Magt med de forbitrede og uregerlige franske gardister, og fremfor alt, med den vilde halvvnede skare, som uden at høre til nationalgarden, mere som gidsler, end som våbenbrødre, drog ud af Paris mellem dens geledder. To gange lod Fayette hæren standse, og aflægge ed, at være kongen og nationen tro, og ære kongens gård. Og med glæde hørte Camill, at de bedre sindede, den enstemmig og uden modsigelse aflagt.

Midlertid var kvindetoget klokken halv fire om eftermiddagen kommet til Versailles, hvor det af almuen¹⁸ modtoges med jubelråb, og hvor livgarden og de øvrige tropper var i våben, som for at være rede til modstand. Det er ikke vor hensigt at dvæle ved de uordener og tøjleløsheder, hine furier¹⁹ såvel i, som uden for, nationalforsamlingen tillode dem, deres audiens hos kongen, deres lokken for regimentet Flanderns²⁰ soldater. Hid hører kun at fortælle, at det hele endnu bestandig mere beholdt udseendet af et kællingeopløb, end af en farlig eller frygtelig opstand. Vel forefaldt fra begyndelsen af imellem kvindernes ledsagere og livgardisterne enkelte fjendtligheder. Men soldatesken havde befaling ikke at skyde; eller oprirre folket. I opløbet selv råbte myndige stemmer: det er endnu ikke tid! og alle disse blodige optrin blev kvalte i fødselen.

Midlertid var hofpartiet i bevægelse for at formå kongen til flugt, i det håb at få ham til Metz, og derfra i spidsen for de lejede tropper til borgerkrig. Men han var klog nok til at indse, at han ved at flye²¹, opfyldte Orleans's og hans tilhængeres ivrigste ønske, og afviste derfor med afsky dette forslag, rigtig nok kun, sig til ulykke, for at udføre det på en endnu ubelejliger og forsvarligere tid. Man gjorde desuagtet et forsøg, at lade dronningens vogn, uden at hun var der, køre frem, under påskud, at hun ville til Trianon²²; men Versailles's borgermilits satte sig mod hendes afrejse, og vognen bragtes tilbage i sit vognskur.

¹⁶ Despotisme: voldsherredømme ladet af én hersker

¹⁷ Marie-Joseph Paul Yves Roch Gilbert du Motier, kendt under navnet Marquis de La Fayette (1757-1834): La Fayette var adelsmand og havde deltaget i Den amerikanske Uafhængighedskrig (1775-83), og herefter drømte han om at få gennemført lignende frihedsrettigheder i Frankrig. Han blev en af de ledende skikkelser under udfærdigelsen af Menneskerettighedserklæringen i 1789. Under revolutionen blev La Fayette ansat til at sørge for at opretholde ro og orden, som leder af Nationalgarden.

¹⁸ Almue: folket

¹⁹ Furie: rasende kvinde

²⁰ Flandern: i dag den nordlige del af Belgien

²¹ Fly: flygte

²² Trianon: lille lystslot, som ligger i nærheden af det store kongeslot Versailles

Midlertid fnøs Victor, og alle ivrige kongevenner i livgarden med ham, ikke blot over den hånlige mishandling, de af dette i deres øjne så højst foragtelige pak var udsatte for, men og over den øjensynlige fare, kongen og kongehuset, og en betydelig del af nationalforsamlingen svævede i. Intet ville været dem kærere, end om hoffet havde kunnet overtale kongen til flugt, og det da måtte blevet dem tilladt at åbne ham vejen med deres sabler, og slå en skjoldborg om ham med deres person. Med møje holdt de, alle givne forbud uanset, deres forbitrelse i tømme. Allerede havde en af deres officerer fået armen skudt over, da han dristede sig med sablen i hånden at forfølge en af kvindeskarens ledsagere, der vilde trænge sig ind gennem gardisternes geledder. En endnu større fare havde Victor udsat sig og en del af sine kammerater for, da han havde foreslået et detachment dragoner,²³ at de i forening skulle bemestre dem de kanoner, kvindeskaren havde slæbt med fra Paris. Dette ubetænksomme forehavende kom kvinderne for øre, de angreb disse gardister med sten og alt, hvad dem kom i hænde, og kun dragoner-bedækningen reddede gardisterne fra en ulige kamp mod den overmægtige mængde.

Efterhånden, som natten nærmede sig, formindskede imidlertid træthed, og sult, og flere deslige årsager den larmende mængde og de urolige optrin. Og allerede var alt temmelig i stilhed, da Fayette²⁴ med den parisiske borgermilits henimod midnat kom til Versailles. Ved hans ankomst syntes orden og rolighed fyldest at bringes tilbage, især da han udvirkede, og bekendtgjorde kongens ord for, at livgardisterne i stedet for den hvide cocarde,²⁵ de, som kongens hustrupper, hidtil var vedblevne at bære, skulle antage nationalcocarden, og at de franske gardister skulle have deres forrige poster om Ludvig igen. På Fayettes ord hævdede nu nationalforsamlingen sit møde, kongen og dronningen gik til hvile, og Lafayette troede nu selv, efter at have runderet om morgenen klokken fem, og fundet alting i orden, og rolighed, nogle Øjeblik at kunne nyde den ro, han efter den foregående dags besværligheder og bekymringer så højlig måtte have behov.

Men det var, som blodscenerne blot havde ventet herpå, for at bryde løs. Ingen halv time efter var slottet bestormet af rasende klynger, der under de græsseligste undsigelser og trusler, såvel mod dronningen, som livgardisterne, fra adskillige sider prøvede at bryde ind med magt. Det hedder, at i dette øjeblik et ulyksaligt skud, der skede fra et slotsvindue, og fældede en af den indbrydende mængde, var den nærmeste anledning til de følgende blodscener. Men skønt dette i sig selv ingen umulighed synes at være, især når man ved, at Victor var den, der havde vagt ved det ulykkelige vindue, hvorfra skuddet sagdes at være kommet, have dog Øjevidner påstået, at den omkomne var faldet af sig selv, havde slået sit hoved i stykker, og ingen andre sår fået. Også er det upåtvivleligt, at om end dette drab forøgede mængdens forbitrelse, kan det dog ikke have foranlediget den, siden de i forvejen allerede var i begreb, under rædsomme trusler og forbandelser at bryde ind i slottet. Midlertid kendte deres rasenhed, fra det øjeblik af, de havde set en falde, ingen grænser mere. En af de gardister, der havde vagt i slotsgården, blev det første offer for deres hævngherrighed, og måtte efter mange mishandlinger lade sit liv for halshuggerens hænder. Nu trængte de ind i selve slottet, hvor de dels forfulgte gardisterne, dels stræbte at bryde ind i dronningens værelse. Og da hun – som bekendt – halvnøgen reddede sig med flugten, medens hendes få livgardister med den heltemodigste opofrelse holdt morderne tilbage, vendte nu disses forbitrelse over, at dette fornemste slagtoffer var undgået dem, sig med fordoblet blodtørst mod hendes befriere, der, forskansede inde i en stor sal, og bestemte, at sælge dyrt deres liv, hvert øjeblik ventede døden. Da i det samme den parisiske nationalgarde og Lafayette kom i bevægelse, og mordernes rige fik ende.

²³ Detachment Dragoner: mindre militær styrke bestående af ryttersoldater

²⁴ La Fayette = Marie-Joseph Paul Yves Roch Gilbert du Motier (1757-1834): fransk adelsmand, som var stærk tilhænger af Den franske Revolution og var med til at udfærdige Menneskerettighedserklæringen i 1789. Derudover blev han udpeget til øverstkommanderende i Nationalgarden, med hvilken han skulle sikre ro og orden.

²⁵ Hvid kokarde: en særlig type hattepynt med hvide bånd, der tjente som hæderstegn og som især blev båret af kongens mænd i Frankrig.

De belejrede gardister blev nu udfriede, og givne under nationalgardisternes beskærmelse. Camill, som var mellem de sidste, ledte imellem de frelste livgardister om Victor, hvem han havde søgt i hans kvarter, men erfaret, han havde tiltusket sig post på slottet denne farlige nat; og ak! han var ikke blandt dem, der havde frelst dem ind i salen. Tværtimod havde en af hans våbenbrødre, der ved hans side havde kæmpet mod mængden, i det øjeblik, da de øvrige besluttede at drage dem ind i salen, hørt Victor råbe: at han ikke forlod sin post, uden død!

I det samme opsteg fra den såkaldede Marmorgård et kannibalisk jubelskrig. Furierne og morderne stræbte²⁶ der en overmandet, våbenløs, blødende, og halvdød livgardist imellem dem, for at lade ham af halshuggeren henrette ved siden af den ovenomtalte faldne, hvem de havde bestemt ham til et forsoningsoffer. Ser, brødre! råbte Camill, og som et Lyn var han nede af trappen, igennem morderklyngen, og ved den ulykkeliges side. Hans våbenbrødre besjælede af hans ild, brød fra alle sider igennem til ham. Den reddede livgardist segnede afmægtig i Camills Favn: og nu forestille man sig hans følelser, da han her genkendte sin ungdoms ven, sin Constances broder! På sine arme ville Camill bringe ham i sikkerhed. Men ikke ville morderne slippe deres bytte så let. Med fordoblet rasenhed brød de engang efter den anden ind på Camill og hans våbenbrødre for at rive Victor af deres hænder. Med magt måtte de drives tilbage, og mellem dem, der med allermest hårdnakkenhed trængte ind, uforsonligst fordrede Victors blod til gengæld for det, han havde udgydt, genkendte Camill med rædsel sin broder Maximin.

Endelig lykkedes det nationalgardisterne at slå en kreds om Camill, der da fik Victor båret ind på slottet. Man fik en sårlæge, der forbandt ham. Men Camill havde kun reddet sin ven fra halshuggerens hånd for at se ham dø i sine arme. Afmægtig af det meget blod, han havde mistet, af de mange ulivs sår, han havde fået, lå Victor, som i en dvale, indtil et øjeblik før sin død. Da slog han sine øjne endnu engang op. Da de allevegne mødte nationalcocarder og nationaluniformer, var de i begreb med at bortvende dem med afsky, da Camill i det samme kærlig nævnte hans navn. Bristende faldt nu hans øje hen på hans ven, han rakte ham den døende hånd, og under dette forsonings og afskeds håndtryk sov han hen, og døde, hvad han altid havde ønsket, krigerens død for sin konge.

Såre smertelig var Camill dette forlis. Hans eneste lindring var den fordelagtige vending, fædrelandets anliggender fra denne dag af på ny syntes at tage, da patrioternes ønsker opfyldtes, kongen og nationalforsamlingen kom til Paris, og således begge faktioners anlæg i det mindste for øjeblikket tilintetgøres. Blødte stedse hans hjerte ved hver dråbe blod, der udøstes, hvor meget mere måtte da det her udøste broderblod være ham smerteligt? men han smigrede sig, som så mange gode patrioter og mennesker, med den glade drøm, at dette dog omsider skulle være det sidste blod, der i denne kamp skulle flyde, at – som Mirabeau²⁷ havde udtrykt sig – almensagens skib nu skulle sejle raskere, end nogensinde, da det syntes at være lykkeligen undsluppet de skær, der på begge sider truede det. Det var med sorgens tårer i øjnene, han istemte det almene jubelskrig: Nationen leve! Men han istemte det, og hans tåre randt mindre bitre derved. (...)

[Transskriberet efter: Knud Lyne Rahbek: *K.L. Rahbeks samlede Fortællinger*, bind I, trykt hos Joh. Fr. Schultz, 1804, s.335-348]

²⁶ Stræbe: her i betydningen slæbe

²⁷ Gabriel Honoré Riquetti comte de Mirabeau (1747- 1791): Fransk adelsmand, politiker og ledende skikkelse i den tidlige fase af Den franske Revolution. Han var med til at udarbejde Menneskerettighedserklæringen.